

**УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ СЛОВНИК / Уклад. Є. І. Гороть,
С. В. Бєлова, Л. К. Малімон**

Вінниця : Нова Книга, 2009.— 1040 с.

Ми, звичайно, не уявляємо собі, наскільки кожен із нас відповідальний за те, якою буде мова майбутнього, хай у безконечно малій дозі.

Ю. Шевельов

Видавництво «Нова книга» у Вінниці опублікувало «Українсько-англійський словник», що містить понад 200 тис. слів і словосполучень сучасної української мови та їхні англійські відповідники. Саме на цьому словникові зупинимося детальніше, бо його позитивні та негативні характеристики відображають загалом стан справ у нашому словникарстві, в ужитковому лінгвокраїнознавстві та в нашій філологічній ментальності.

Щоб належно оцінити рецензований словник, слід стисло схарактеризувати головні здобутки в цій галузі нашого словникарства.

Через те, що навіть у себе на Батьківщині українська мова часто перебувала на маргінесі суспільних інтересів, українське словникарство, тлумачне і перекладне, розвивалося досить повільно. А потреба в словниках, зокрема перекладних, — дуже велика. Коли йдеться про українсько-англійські словники, то вони були необхідні і для наших емігрантів до англійського світу (масова еміграція з Галичини була започаткована 1891 р.), і для перекладачів українського художнього слова англійською мовою.

Великою подією для всього слов'янського світу стала публікація «Малорусько-німецького словника» Є. Желехівського та С. Недільського в 1882–1886 рр. Цей три томний словник уміщав, крім загальної лексики, також діалектні слова та деякою мірою мав лінгвокультурологічний характер. Укладачі одержували лексичну інформацію від

кореспондентів по всій Україні. Словник був корисним не лише для німців. Його широко використовував також перший британський україніст В.-Р. Морфілл, вивчаючи українську мову та літературу. Словник перевидав фотоскопічним способом проф. О. Горбач 1982 р. у Мюнхені, і ним широко користуються філологи наших днів.

Перший українсько-англійський, досить примітивний, словничок видав у Канаді в 20-х роках ХХ ст. Я. Кретт. Вимова англійських слів подавалася в ньому не за транскрипцією, а просто українськими літерами.

1955 рік ознаменувався значним досягненням українського словникарства. У Саскатуні опубліковано солідний «Українсько-англійський словник» на 95 тис. слів та 35 тис. ідіом, де вміщено чимало діалектизмів, українських етнореалій, історизмів, прислів'їв, приказок. Укладачі — К. Г. Андрусин та Я. Кретт — не просто уклали словник, а намагалися розвинути теорію двомовного словникарства. Правда, не можна сказати, що в реєстрі словника не допущено хиб: у ньому більше акцентуються західноукраїнські діалектизми, деякі слова пояснено неправильно, напр.: *опришки* — *bandits*. Цей словник перевидували в 1957, 1981 та 1985 роках, але жодних змін чи додатків до нього, на жаль, не вносили.

Після Другої світової війни в Україні декілька разів видавали українсько-англійські словники з ініціативи справжніх подвижників цієї справи — М. Л. Подвезька та Ю. О. Жлук-

тенка. Найвагоміший з них — «Українсько-англійський словник» М. Л. Подвезька (1957 р., бл. 60 тис. слів).

За часів незалежності України виникла потреба в солідніших українсько-англійських словниках. З них найдобріший — одностомний «Великий українсько-англійський словник» укладачів Є. Ф. Попова та М. І. Балли (К., 2001; 2003 рр.), що містить понад 150 тис. слів та словосполучень.

До нового рецензованого словника 2009 р. включено загальноживану лексику, науково-технічні, економічні, юридичні терміни, чимало фразеологічних висловів. У додатках подано англійські неправильні дієслова (поряд — їхні українські відповідники), список географічних назв з акцентом на українські; вміщено також перелік графств Англії та штатів США. Подано одиниці виміру Великої Британії та США, шкалу переведення градусів Цельсія в градуси Фаренгейта і навпаки.

Дуже позитивним є те, що в більшості випадків звучання українських фонем відтворено по можливості якнайточніше англійськими графемами. Однак є прикрі непоодинокі помилки: *вареники* — *vareniki* (с. 112) замість *varenyky*; *голубці* — *goloubtsy* (с. 222) замість *holoubtsi*. Відчувається віками мупт-рваний синдром («молодшого брата»).

Укладачі словника — проф. Є. І. Гороть, доц. С. В. Белова та доц. Л. К. Малімон. Серед редакторів — Дон Пуфалт, якому автори складають подяку в передмові, але про його науковий статус ніякої інформації немає.

До багатьох українських реєстрових слів подано не лише англійські відповідники, а й (звичайно в розгорнутій примітці) зазначено семантичні та стилістичні відмінності між ними з перекладознавчого погляду. Усі українські слова подано з наголосами, що також дуже вагомо, оскільки в нашій мові наголос вельми рухомий і часто семантично навантажений. До речі, у розвідці «Каменярі. Український текст і польський переклад. Де-що про штуку перекладання» І. Франко зазначав, що українська мова має більш різно-рідні наголоси, ніж грецька, бо в нас наголос трапляється навіть на п'ятому складі від кінця (напр.: *Тэстановичі*).

Дуже добре відтворено у словникові сполучуваність окремих лексем, що засвідчує тонке відчуття укладачами стилістичних нюансів, своєрідності сполучуваності слів у обох мовах.

Певна мірою насторожує ознайомлення зі списком лексикографічних джерел (с. 1033–1034). У ньому не знаходимо словників Є. Желехівського та С. Недільського, Я. Рудницького та З. Кузеля, К. Г. Андрусина і Я. Кретта. На жаль, немає в спискові і фундаментальних скарбів українського

словникарства: одинадцятитомного «Словника української мови» (1970–1980), «Галицько-руських приповідок» І. Франка, опублікованих у 1901–1910 рр. та перевиданих у видавництві Львівського національного університету в 2006–2007 рр. (упорядник С. Пилипчук). Немає в списку збірки М. Номиса (Симонова) «Українські приказки, прислів'я і таке інше» 1864 р. (востаннє перевиданої в Києві 2004 р.), «Практичного словника синонімів української мови» С. Караванського (1993, 2000, 2008 рр.), словника-довідника «Фразеологія перекладів Миколи Лукаша» (2002 р., упорядники Т. В. Цимбалюк, О. І. Скопенко).

Гортаючи словник, не відчуваєш його, так би мовити, необхідного рівня українськості. По-перше, в ньому відсутні численні українські етнореалії. Ось деякі найдошкульніші пропуски: *ліжник*, *кутя*, *верета*, *писанка*, *бойко*, *дуда*, *тайстра*, *лемко*, *кулеша*, *китайка*, *бесаги*, *вечорниці*, *гайвки*, *дідух*, *запаска*, *сердак*, *парастас* та ін. Відсутні також слова-поетизми — *отчий*, *трунок*, *прадавний*, *осоння*, *осанна*, *сизокрилий* та ін. Очевидно, жоден словник не може бути всеохопним, але є певний необхідний рівень.

Цілу низку реалій української історії зігноровано (*Хортинця*, *Великий Луг*, *Кривбас*, *Листопадовий зрив*) або пояснено неправильно. Так, на с. 898 читаємо: *стрілець 2. іст. strelets (musketeer in Russia in the 16th and 17th centuries)*. А де ж наші *січові стрільці*, які давно вже мають свій англійський відповідник *Sich riflemen*?! Немає у словнику значення лексеми *соборність* у розумінні «єдність, соборність України» (с. 869).

Дивним є пояснення лексеми *кандидат* як певного наукового ступеня: *2. Kandidat (first higher degree in the former USSR); ~ наук Kandidat of Science* (с. 395). Невже укладачам не відомо, що науковий ступінь кандидата наук дотепер чинний в Україні?!

Щодо політико-історичних реалій, то ситуація тут дуже складна. Знаходимо у словнику аббревіатуру *КППС* із відповідним поясненням (с. 431), але немає в реєстрі словника аббревіатури *БЮТ*, терміна *Партія регіонів*. Був у нашій недавній історії *Майдан*, а ось словник переконує, що *Майдан* — це лише *square, place; базарний майдан — market place, а в Індії — maidan* (с. 845). Не зовсім точно пояснення і слова *пластун — військ. scout, spy* (с. 654).

Не враховано також, що окремі українські реалії мають уже зафіксовані, усталені традицією відповідники в англійській мові. Так, слово *причинна* передається як *the bewitched* (уперше цей вислів ужила Віра Річ), а не *hysterical/mad woman* (с. 748).

В українській частині словника, на жаль, зустрічаються русизми: немає в українській

пареміографії вислову *ранок вечора мудріший* (с. 785).

Серед реалій сучасного життя в реєстрі словника відсутнє розмовне слово надзвичайно широкого узусу — *мобілка*, хоч є інші словоформи: *мобільний mobile*; ~ *зв'язок mobile communication* (с. 488).

На жаль, у реєстр словника не включено таких важливих термінів, як *перекладознавство* (Translation/Interpreting Studies), *словникарство*, *дискурс* (цей термін увійшов у філологічні тексти ще в 50-х рр. XX ст., а наша лінгвістика запозичила його у 80–90-х роках минулого століття).

Варто зазначити, що дуже слабо представлено й релігійні терміни. Немає, наприклад, поняття *Успіння Богородиці*. Не включено одиниць сільського календаря: *Пилипівка*, *Петрівка*, *Спас*. З одного боку, ці позначення не надто часто вживаються тепер, переходячи поступово до розряду архаїзмів, але ж читати українську художню літературу (наприклад, твори М. Коцюбинського) не можна без розуміння цих слів.

У словнику відсутня лексема *галичанин*, є лише *галицький* з перекладом *Galician*, але для англomовного світу лексеми *Galicija*, *Galician* стосуються Галісії — провінції на північному заході Іспанії. Отже, доречніше вжити (незграбно, щоправда) фразу *of Halychyna*, а ось *галичанина* позначати як *Halychyna man/boy*, *галичанку* — *Halychyna woman/girl*.

Ураховуючи своєрідності українського дієвідмінювання, доречно було б поряд із неозначеною формою дієслів подавати і їхні особові закінчення, як, наприклад, у словнику Андрусичина-Кретта: *їсти* (*їм, їси, їсть, їмо, їте, їдять*) *vt to eat, sup, have a meal*.

Словникарі могли б почерпнути чимало з перекладної художньої та історичної українки, з тижневика «The Ukrainian Weekly», присвяченого майже виключно українським подіям. Авторами статей у цьому тижневику є люди в основному хоч і українського походження, але виховані вже на англійській культурі і в англomовній дійсності.

Поліграфічна якість словника — висока. Щоправда, не варто, на наш погляд, розма-

льовувати все синьо-жовтими барвами. Ці кольори повинні бути священними — барвами нашого прапора.

Наклад словника — 4 тис. примірників. Це, очевидно, дуже скромна цифра, але така вже наша видавничая дійсність.

Сумно, що таке солідне видавництво, як «Нова книга», яке дуже багато зробило для розвитку та популяризації української германістики, романістики та перекладознавства, вирішило друкувати словник без будь-яких кваліфікованих рецензій спеціалістів. В Україні — чимало фахівців англійської мови, але для справді якісного укладання словника цього недостатньо. Треба бути фаховим лексикографом. Укладання словника — це самовіддана, жертвна праця й велика відповідальність, бо ж треба засобами цільової мови відтворити семантичне та образне багатство рідної, її науковий рівень. Треба мислити категоріями української та англійської мов, до глибин знати культуру українського та англomовного світів. Цього не можуть зробити на належному рівні фахівці, які живуть поза англomовним світом. Цього не можуть зробити фахівці з української діаспори, бо вони не живуть в українськомовному оточенні. Для справді якісного словника ідеальною була б творча співпраця філологів українського та англomовного світів. У 90-ті роки минулого століття такий задум виношував україніст Великобританії Віктор Свобода (справжнє ім'я та прізвище — Віталій Тканов). На жаль, передчасна смерть 1992 р. обірвала ці благородні задуми.

На словники, як і на перекладні видання, повинні з'являтися критичні огляди — не солодаво-захопливі, коли автор, здається, ознайомився лише з обкладинкою видання. Українським філологам слід докласти серйозних зусиль, щоб наше словникарство розвивалося на солідному теоретичному підґрунті, щоб критична думка була в нас дієвою, творчою, сповненою конструктивності.

Р. ЗОРІВЧАК
(Львів)